Laimutė Valatkienė

ŽALAKIŲ PLOKŠTINIO KAPINYNO TYRINĖJIMAI

1982 m. Telšių kraštotyros muziejus baigė tirti Žalakių km. (Kelmės raj.) kapinyną, esantį už 6 km į ŠV nuo Užvenčio. Jis buvo aptiktas 1979 m., o 1980 m. čia atlikti bandomieji kasinėjimai, ištirta 18 kapų (žr.: ATL 1980 ir 1981 metais. V., 1982, p. 101-103).

1982 m. buvo ištirtas likęs kapinyno plotas - 316 m^2, iškasti 21 žmogaus griaučiai. Dalis kapų daugiau ar mažiau apardyti, laidoti vyrai, moterys ir vaikai.

Šiame kapinyne mirusieji buvo laidojami plačiu ruožu (P-Š), eilėmis, nors jų griežtai ir nesilaikyta. Išaiškinta tik kelių kapų duobių forma ir matmenys. Jos stačiakampės, rečiau suapvalintais kampais (k. 26, 29, 30). Suaugusiųjų kapams buvo kasta 70x210 - 62x213 cm dydžio duobės; vaikų - apie 40x100 cm. Ištirtas vienas dvigubas kapas, kurio duobės dydis - 90x216 cm.

Kapai (po kalvos lyginimo) buvo aptikti 15-105 cm gylyje. Akmenų sudėjimai (sienelės iš šonų ir puslankis kojų gale) pastebėti tik kapuose Nr. 26, 32. Pavienių akmenų (po 2-3) duobėse aptikta tik 5 kapuose.

Ugnies apeigų pėdsakų (anglių, degėsių) aptikta maždaug pusėje ištirtųjų kapų. Jie pastebėti duobės užpilde, virš grfaučių, pilti apie karstą. Rečiau jų aptikta duobės dugne po griaučiais.

Mirusieji laidoti karstuose. Kapuose rasta keletas geležinių kaltinių, plačiomis arba atlenktomis galvutėmis vinių. Daugumas mirusiųjų palaidoti galva į PV ar ŠV, bet pavieniai palaidoti ir į V bei PR. Karstuose mirusieji guldyti aukštielninki, ištiestomis kojomis. Rankų padėtis įvairi: ištiestos palei šonus, sudė-

tos ar sukryžiuotos ant dubens, rečiau ant juosmens. Būdingas vienos kurios palenkimas per alkūnę buku kampu. Plaštakos dažniausiai gulėjo ant dubens ar šlaunikaulių.

Vyrų ir moterų kapuose buvo aptikti peiliai tik tiesiomis nugarėlėmis, bet moterų peiliai turėjo kiek išgaubtus platesnius ašmenis, buvo didesni negu vyrų. Vyrų kapų radiniai rodo, kad peiliai buvo nešiojami makštyse prie diržo, kairėje pusėje. Kiti darbo įrankiai buvo: vyro kape Nr. 38 rasta kaulinė yla padėta kairėje krūtinės pusėje tiės žąstikauliu, moters kapo Nr. 19 akmens verpstukas kartu su adatine - prie kairiojo dubens.

Aprangos reikmenis sudaro trys geležinės skirtingų dydžių ir formų sagtys. Jų rasta tik vyrų kapuose.

Papuošalus, išskyrus moters kapo Nr. 19 žalvarinę pasaginę atriestais galais segę, sudaro vien žiedai. Jie žalviniai, išskyrus vieną sidabrinį (k. 22), skirtingų rūšių ir tipų. Vieni - uždari žiedai su ovalo formos ar apskrita "akute" - signetu ar su platesnėje - profiliuotoje priekinėje dalyje įspaustomis duobutėmis, kiti - juostiniai, siauri, puošti grioveliais ar viršuje įmuštu ornamentu. Sidabrinio žiedo juostelė išilgai puošta įstrižinių kryžiukų ornamentu.

Žalvarinių užkaistais galais žiedų priekinė rombinė dalis puošta ištisinėmis ar punktyrų linijomis, įkartėlėmis ar iš taškučių sudarytu geometriniu ar saulučių ornamentu. Žiedai rasti vyrų, moterų ir vaikų kapuose. Pastaruosiuose žiedai uždėti ant krūtinės ir tik su suaugusiųjų žiedais. Suaugusiems žiedai dažniausiai buvo užmauti ant vienos ar kitos rankos piršty.

Be to, rastas vienas kabutis - žalvariu apkaustytas žvėries nagas, kuris buvo padėtas po galva kairėje pusėje, ir viena moneta - 1559 m. Žygimanto Augusto pusgrašis (k. 29).

Kapinynas pagal 1980 ir 1982 m. rastąsias monetas datuojamas XVI a.